

Absolutní trest z hlediska práva na život – filosoficko-právní analýza

Darina Popovičová*

I. ÚVOD

Jedno ze základních lidských práv je právo na život, které je zároveň předpokladem pro uplatnění

všech ostatních lidských práv. Toto vyjádření můžeme vyřknout i v negativním znění, a to tak, že nikdo, tedy žádná lidská bytost nesmí být zbavena života. Je tedy otázkou, proč by mělo být výjimkou uložení sankce za

* Mgr. Darina Popovičová, Katedra právní teorie PrF MU, Brno

závažné trestné činy, čili uložení trestu smrti, který toto právo na život neguje. Vyspělé demokratické státy Evropy se s touto problematikou vypořádaly striktním zákazem ukládání trestu smrti, jejich legislativa je založena na ochraně každého lidského života i v případě, že se člověk dopustil zavrženého činu, tedy ani v tomto případě jeho život nesmí být zničen.

Problematika práva na život v sobě zahrnuje řadu kontroverzních momentů, které nás nutí zamyslet se nad tím, jaký je vlastně rozměr práva na život, jako jednoho ze základních lidských práv. Kontroverzními momenty zde míněné jsou například ochrana lidského života před narozením, tedy v souvislosti s prováděním umělých přerušování těhotenství, provádění pokusů na embryích, klonování, jakož i eutanázie, která se výrazně týká otázek přístupu k ochraně lidského života na jeho sklonku. Neméně důležitým momentem je rovněž trest smrti, jako sankce za závažné trestné činy, který je i v současnosti ukládán v řadě států.

O otázce trestu smrti nelze přemýšlet pouze v rovině právní, či trestněprávní, ale svým dosahem se stává problémem interdisciplinárním. V diskusi o přípustnosti trestu smrti je nutné zohlednit i aspekty morální, filosofické, sociologické, psychologické i historické, neboť poukazují na určité poznatky a pohledy z hlediska daného oboru, čímž také přinášejí určité varianty možného řešení problematiky přípustnosti trestu smrti.¹

Chtěla bych se v této souvislosti zaměřit na problematiku ukládání trestu smrti, neboť je to sankce, která se stále ve světě uplatňuje, byť je řadou vyspělých demokratických států zakázána a striktně odmítána. Nicméně nutno říci, že ani v podmínkách našeho státu není realita, kdy bylo možno uložit trest smrti, čili trest absolutní, tak vzdálena. Teprve až v roce 1990 byl Trestní řád novelizován, v důsledku čehož byl trest smrti nadále nepřipustný.

II. PRÁVO NA ŽIVOT V PODMÍNKÁCH ČESKÉ REPUBLIKY

V našem právním řádu je jeho ochrana života dána ustanovením v hlavě druhé oddílu prvním Listiny základních práv a svobod, který je nadepsán „Základní lidská práva a svobody“. Čl. 6 Listiny stanovuje:

1. Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.
2. Nikdo nesmí být zbaven života.
3. Trest smrti se nepřipouští.

4. Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.²

Jakkoliv je ustanovení Listiny týkající se práva na život před narozením nejasná, nebo lépe řečeno záměrně zastřená, v případě trestu smrti je ustanovení Listiny jednoznačné: trest smrti se nepřipouští.

Není pochyb, že lidský život je pro každého jedince jednou z nejvíce ceněných hodnot, která je hodna ochrany ústavní tak i trestněprávní. Právo na život je jako princip přímo aplikovatelné, zároveň však vyžaduje konkretizaci v právním řádu například předpisy práva trestního, neboť čl. 6 odst. 4 připouští, aby byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Tato jednání řeší Trestní zákon v § 13 ustanovením o nutné obraně a v § 14 ustanovením o krajní nouzi.³ Lze konstatovat, že právo na život je v našem právním řádu zakotveno na úrovni zákonné i ústavní a není zpochybňováno uplatňováním sankce trestu smrti za závažné trestné činy.

Tento stav trvá již 17 let, neboť 1. července roku 1990 nabyla účinnosti novela trestního zákona č. 175/1990 Sb., která až do té doby uplatňovaný trest smrti nahradila ustanovením v § 29, jímž byl trest smrti nahrazen alternativou odnětím svobody na doživotí s možností podmíněného propuštění po 20 letech výkonu trestu. Další alternativou je trest odnětí svobody v sazbě od 15 do 25 let.⁴ Na ústavní úrovni je nepřipustnost trestu smrti v platném ústavním pořádku České republiky zakotvena v článku 6 Listiny základních práv a svobod vyhlášené ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., tedy až o tři roky později než změna Trestního zákona.

Žijeme dnes ve společnosti, která přikládá lidskému životu vysokou hodnotu, což nebylo vždy samozřejmostí. Dnešní úroveň ochrany lidského života je výsledkem dlouhého historického vývoje a vlivů různých myšlenkových proudů včetně křesťanství.

III. HODNOTA LIDSKÉHO ŽIVOTA

Můžeme říci, že obecné právo na život neexistuje v žádné společnosti současného světa, když na věc pohledneme následujícím způsobem. Domácí zvířata jsou chována na porážku, ve velkém množství jsou káceny a ničeny lesy a jiné složky životního prostředí včetně řek a jezer, vědci často varují před vymíráním jednotlivých ohrožených druhů. O všech zvířatech i rostlinách

¹ HLÍNKOVSKÁ, IVETA. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, vydáno jako interní tisk PF UK, 1998, s. 90.

² Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Ústavního pořádku ČR, Listina základních práv a svobod.

³ Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten který hrozil. (srov § 14 TZ) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. (srov § 13 TZ).

⁴ HLÍNKOVSKÁ, IVETA. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, vydáno jako interní tisk PF UK, 1998, s. 67.

můžeme říci, že jsou živé, ale v jejich případě nelze hovořit o právu na život. Tím, co je údajně chráněno není život, ale život lidský.⁵ Proto je nutno rozhodnout, co odlišuje lidské bytosti od ostatních živých tvorů. Lidský život je tedy beze sporu kategorií naprosto odlišnou.

Přístup k ochraně lidského života má za sebou dlouhý historický vývoj, tedy až v dnešní společnosti můžeme hovořit o tom, že lidskému životu je přisuzována natolik vysoká hodnota, která je chráněna předpisy ústavními i zákonnými. Nicméně i v dnešní společnosti existuje tendence dívat se na lidský život v termínech funkčnosti. Když se ohlédneme do historie, musíme ale přiznat, že v našich dějinách bylo pohrdání lidským životem zcela běžné.

Většina lidí respektuje hloubku prvotní zkušenosti – co znamená být naživu, nebo strach ze smrti. Proto je posvátnost života přijímána jako velká hodnota.⁶ Ze stejného důvodu je také v člověku vyvoláváno hluboké opovržení nad člověkem, který způsobil úmyslně smrt někomu jinému, spáchal zavrženíhodný trestný čin. Má proto jeho vlastní život menší hodnotu proto, že opovrhuje životy jiných lidí? Je důležité zamyslet se nad tím, jestli je hodnota lidského života dána samotným faktem, že jde o lidský život, nebo faktem, jak daný jedinec svůj život žije.

Máme-li zaujmout jasné stanovisko k problematice uplatňování trestu smrti, je na místě zamyslet se nad tím, jaká je vlastně hodnota lidského života, jaké jsou hranice této hodnoty a jaké důsledky je třeba z takových úvah vyvodit.

Pokud se podíváme na problematiku zacházení s lidským životem obecně, musíme konstatovat, že člověk sobě samému dokáže být takovým nepřítelem, že přináší hrůzu a smrt sám sobě. Stačí upozornit na válečné konflikty, teroristické útoky nebo revoluce. Tím zásadně zpochybňuje hodnotu lidského života.⁷

Nejde však jen o tyto jevy a nápadné události. Je nutné zamyslet se také nad tím, zda není pohrdáno hodnotou lidského života i v případě trestu smrti, nebo rovněž i interrupce, euthanasie, klonování, či provádění fetálních experimentů (pokusy na plodech a novorozencích).

Přístupme nyní k úvahám, čím lze hodnotu lidského života vymezit. Jako jediná živá bytost je člověk schopen o sobě přemýšlet, být svým pánem a určovat svůj život. Jednoznačně není přípustné, aby bylo člověkem disponováno jako s nějakou věcí a používat ho jako prostředku pro cizí cíle. Dále je nutné vzít v úvahu, že člověk zakouší svou hodnotu především tehdy, když se cítí milován. Avšak vyvstává závažná námitka, zda závisí hodnota lidského života pouze na tom, kolik účastí a lásky se mu dostává. Samozřejmě nezávisí

hodnota člověka jen na tom, jestli je v té chvíli milován nebo ne, nýbrž na tom, zda je hoden lásky bez ohledu na to jakým způsobem žije. Dále lze také zdůraznit, že hodnota lidského života se nevyčerpává schopností užívat života a něco dokázat v materiální oblasti. Je-li člověk pochopitelný pouze materialisticky, pak je hodnota tohoto člověka nízká.⁸

Chceme-li ospravedlnit odmítnutí trestu smrti jako nepřipustný prostředek trestání, je nezbytné zaujmout jasné stanovisko v tom, jaké je pojetí lidského života a jaká je jeho hodnota. Právo na život je přiznáno každé lidské bytosti, a proto má být její život vhodnými prostředky a opatřeními chráněn. Musíme ovšem konstatovat, že dokonce i člověk, který spáchá těžký zločin, nepřestává být lidskou bytostí. Jeho život se nestává ničím méně hodnotný, byť je jeho chování nepochopitelné, kruté a společností odmítané. Chce-li společnost přisoudit lidským bytostem právo na život a jejich život chránit, nemůže se dopouštět obdobných zločinů, jako pachatelé trestné činnosti odsouzení k trestu smrti.

Jedním z nejdůležitějších úkolů státu je povinnost chránit nejcennější hodnoty svých občanů, a tím je v první řadě individuální život každého z nich. Pokud existuje ve společnosti shoda o nutnosti ochrany lidského života jako nejvyšší hodnoty, je podle mého názoru výjimka v podobě trestu smrti nesmyslná. V souvislosti s prováděním trestu smrti v praxi občas došlo k přímé kolizi právě s právem na život, a to konkrétně v situacích, kdy měl být absolutní trest vykonán na těhotné ženě. Ač je velice sporná otázka, kdy lidský život začíná, a tudíž kdy by mělo být přiznáno právo na život nenarozené lidské bytosti, je tato otázka nejčastěji řešena tak, že se trest smrti na těhotné ženě zásadně nepípouští. Zvláštností této situace je, že nenarozenému dítěti v kterékoli fázi těhotenství je přiznáno právo na život, ačkoliv takové právo by mu nebylo přiznáno v souvislosti s provedením interrupce.

IV. SPOLEČENSKÁ DISKUSE O PŘÍPUSTNOSTI TRESTU SMRTI

V dnešní době se zdá být nereálné, že by se výrazně prosadila snaha uzákonit trest smrti v právním řádu České republiky. Zatím lze konstatovat, že příznivců absolutního trestu v naší společnosti není takový počet, aby se tato problematika považovala za výrazně kontroverzní. Realnost možného uzákonění trestu smrti je minimální rovněž s ohledem na mezinárodní závazky jimiž je Česká republika vázána, v nichž je výslovně ustanoven zákaz trestu smrti.

⁵ SAGAN, CARL. Testament: milliony milionů. Úvahy o životě a smrti na přelomu tisíciletí. Praha: Eminent, 1997, s. 130.

⁶ ISKRA, MAREK. Hodnota života. [citováno 20.2.2006]. Dostupný z: www.knazi.sk/kniznica/hodnotazivota.

⁷ ROTTER, HANS. Důstojnost lidského života. Základní otázky lékařské etiky. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 24.

⁸ ROTTER, HANS. Důstojnost lidského života. Základní otázky lékařské etiky. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 25–27.

Ve společenské diskusi o této problematice se však stále najdou zastánci absolutního trestu, nejčastěji argumentující tím, že za dobu posledních sedmnácti let, kdy je v našich podmínkách trest smrti nepřipustný, se zvýšila kriminalita. Zároveň argumentují tím, že společnost je oprávněna vzít život někomu, kdo sám opovrhne životy jiných lidí, konkrétně svých obětí, jejichž životy zmařil.

Situace je poněkud odlišná u našich severních sousedů, tedy v Polsku, kde se o možnosti zavedení trestu smrti diskutuje mnohem intenzivněji. Vládní strana, kterou vede Jaroslav Kaczyński, přišla dokonce s návrhem zákona, který by ustanovil trest smrti, ale tento návrh se nepodařilo prosadit v parlamentu. Samotný prezident Lech Kaczyński se netají tím, že je zastáncem absolutního trestu, nicméně je si vědom omezení vyplývající z mezinárodních závazků. Příkladem je šestý protokol Evropské konvence lidských práv, kterou Polsko přijalo, a která nejvyšší trest zakazuje.⁹ Podle průzkumů veřejného mínění by se však mělo v Polsku k znovuzavedení trestu smrti hlásit až třičtvrtiny poláků.

Uvažme nyní, že jako alternativa k trestu smrti je adekvátní doživotní trest. Vyvstává však problém a ve společnosti vyvolává strach, že po určité stanovené době může podle zákona odsouzený požádat o podmíněné propuštění na svobodu. To je případ na doživotí odsouzeného vraha Zdeňka Očáská, jemuž zákon dovoluje po dvaceti odpykaných letech požádat o podmíněné propuštění. Tento vězeň patřil k posledním odsouzeným k trestu smrti v tehdejší Československu a jen o pár dní unikl smrti. Jeho podmíněčné propuštění na svobodu se projednává právě v těchto dnech (květen 2007). Smyslem uplatnění trestu smrti je jednak potrestání, ale zároveň znemožnění v dalším páčení trestné činnosti. V situaci, kdy je trest smrti nepřipustný, je otázkou, zda je společnost dostatečně chráněna, tedy zda je na místě po určité době propustit na svobodu pachatele odsouzeného za těžký zločin.

V současné době je absolutní trest nepřipustný v rámci EU, neboť politika EU je silně proti provádění trestu smrti. Zároveň jednou z podmínek vstupu do unie je zrušení trestu smrti. Tak se i stalo v případě Turecka, které se uchází o členství v Evropské unii. Naopak je tomu ve Spojených státech amerických, kde se absolutní trest stále provádí. Stejně tak Japonsko. Nejvyšší počet trestů smrti se provádí v Číně, nikdo přesně neví kolik lidí je zde popraveno každý rok, nicméně podle odhadu Amnesty International je to téměř 1.700 popravených ročně. Dále je také absolutní trest přípustný například v Saudské Arábii, či

Íránu.¹⁰ V celkovém počtu je stále 69 zemí udělující trest smrti.

V. SOCIÁLNÍ A PSYCHOLOGICKÉ DŮSLEDKY PROVÁDĚNÍ TRESTU SMRTI

Pokud chce společnost trestat závažné činy trestem smrti, nelze vykonat tuto sankci společně, jak společně lze takový čin odsoudit. Samotné zbavení odsouzené osoby života musí být provedeno konkrétní osobou či osobami. Jejich postavení není v takové situaci jednoduché, neboť na sebe berou část odpovědnosti za zmařený lidský život a zároveň na sebe berou i tíhu svědomí, které se v každé lidské bytosti alespoň občas ozve.

Zároveň nelze pominout, že se osoby provádějící tresty smrti vystavují riziku, že budou ve společnosti opovrhováni za svůj způsob obživy. Je známo, že už ve středověku bylo povoláním kata v jistém smyslu opovrhováno, lidé se katů stranili a například v hospodě i kostele měli vyhrazeno zvláštní místo. Zmíněné sociální aspekty považují za další negativní důsledky provádění trestu smrti a považují na místě i tento aspekt řadit k argumentům proti uplatňování absolutní sankce.

Velice častým argumentem zastánců absolutního trestu je, že pokud je trest smrti zakotven v právním řádu, může celou řadu potenciálních pachatelů odstrašit, tzv. argument odstrašení. Ten je ale snadno zpochybnitelný, neboť například k vraždám dochází často za mimořádných okolností, které ovlivňují psychiku člověka. Těmito okolnostmi jsou např. alkohol, drogy, či určité situace, kdy je pachatel pod tlakem paniky či různých emocí a vůbec si není vědom hrozcích následků. V jiných případech jsou si potenciální pachatelé dobře vědomi jakému riziku potrestání se vystavují, ale z nějakého důvodu věří tomu, že nebudou dopadeni. Metoda, jak tyto typy vražd odstrašit, by pak spočívala v tom, že by se zvýšila pravděpodobnost jejich dopadení, odsouzení a popravení. Z toho vyplývá, že argument odstrašujícího účinku se nedá podpořit empirickými fakty.¹¹

VI. SOUČASNÁ LEGISLATIVA A TREST SMRTI

Byť v současné době platný právní řád nepřipouští ukládání trestu smrti, i přesto najdeme v právním

⁹ Altermedia.info: Polsko si přeje znovuzavedení trestu smrti [citováno dne 19.5.2007]. Dostupné z: http://cz.altermedia.info/ze-zahranici/polsko-si-poeje-znovuzavedeni-trestu-smrti_2187.html.

¹⁰ Kathryn Westcott. BBC News website: Who stands where on the death penalty [citováno dne 11.5.2007]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6211741.stm.

¹¹ Euroskop.cz: Trest smrti nemá odstrašující účinek, tvrdí EU [citováno dne 11.5.2007]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/20327120/clanek-zpravodajstvi/trest-smrti-nema-odstrasujici-ucinek-tvrdi-eu/>.

řádu České republiky ustanovení, která berou zřetel na možné uložení této sankce jiným soudním orgánem než českým.

Příkladem je zákon o azylu v platném znění,¹² který upravuje podmínky vstupu a pobytu cizinců, kteří žádají Českou republiku o mezinárodní ochranu formou azylu nebo žádají o doplňkovou ochranu na našem území a následně řeší jejich pobyt na území ČR. Význam v souvislosti s uplatňováním trestu smrti má § 14, který se uplatní v případě, že nebyly zjištěny důvody pro udělení mezinárodní ochrany, tedy azylu. Zákon tedy ustanovením § 14 umožňuje udělit azyl z humanitárních důvodů označovaný jako doplňková ochrana.

V § 14a zákon uvádí:

1. Doplňková ochrana se udělí cizinci, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že v jeho případě jsou důvodné obavy, že pokud by byl cizinec vrácen do státu, jehož je státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu svého posledního trvalého bydliště, by mu hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy podle odstavce 2 a že nemůže nebo není ochoten z důvodu takového nebezpečí využít ochrany státu, jehož je státním občanem, nebo svého posledního trvalého bydliště.
2. Za vážnou újmu se podle tohoto zákona považuje
 - a) uložení nebo vykonání trestu smrti,
 - b) mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o mezinárodní ochranu,
 - c) vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo
 - d) pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky.

Z výše uvedeného je patrné, že platná právní úprava uplatňuje princip práva na život i pro cizince, ale mimo jiné poskytuje cizincům ochranu před možným nedůstojným, nelidským zacházením či mučením apod.

Toto ustanovení plně koresponduje i s ustanovením Trestního řádu v platném znění¹³, který v § 393 řeší nepřipustnost vydání osoby do cizího státu. Zákon v § 393 pod písmeny h) a i) uvádí, že vydání je mimo jiné nepřipustné:

- h) za trestný čin, pro který se vydání žádá, je možné v dožadujícím státě uložit trest smrti, kromě případu, kdy dožadující stát zaručí, že trest smrti nebude uložen,
- i) dožadující stát žádá o vydání k vykonání trestu smrti.

Další ustanovení chránící osoby před trestem smrti je zákon o pobytu cizinců na území České republiky¹⁴, který v § 179 odst. 1) řeší důvody znemožňující vycestování cizince. Těmito důvody jsou obavy, že pokud by byl cizinec vrácen do státu, jehož je státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu svého posledního trvalého bydliště, by mu hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy podle odstavce 2 a že nemůže nebo není ochoten z důvodu takového nebezpečí využít ochrany státu, jehož je státním občanem, nebo svého posledního trvalého bydliště. V odst. 2) písmene a) pak zákon uvádí, že za vážnou újmu se podle tohoto zákona považuje uložení nebo vykonání trestu smrti.

Platný právní řád České republiky tedy nechrání lidské životy pouze svých občanů, ale i cizinců, kterým trest smrti hrozí, neboť jejich lidské životy nejsou o nic méně hodny ochrany než kterýkoliv život občana České republiky.

VII. MEZINÁRODNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA LIDSKÉHO ŽIVOTA PŘED ABSOLUTNÍM TRESTEM

Jak bylo již výše zmíněno, Česká republika vstoupila do řady mezinárodních závazků, z kterých jasně vyplývá povinnost neuplatňovat trest smrti. Jedním z důvodů, který zamezuje provádění tohoto trestu je fakt, že Česká republika je členem Evropské unie. Evropská unie se zasazuje o úplné zrušení trestu smrti za jakýchkoli okolností a má v úmyslu v této snaze pokračovat, protože považuje trest smrti za krutý a nelidský. Berlín obzvláště kritizuje vykonávání trestu smrti v případě mladistvých, který se stále praktikuje v několika zemích. EU je přesvědčena, že jeho zrušení přispěje k tomu, aby měla lidská důstojnost větší hodnotu, a také bude dosaženo většího uplatňování lidských práv.¹⁵

Jedním z mezinárodních závazků je Evropská úmluva o vydávání. Tehdejší ČSFR k ní přistoupilo v roce 1992. Ta svým ustanovením v čl. 11 nedovoluje vydání osoby, které by hrozilo uložení trestu smrti podle právního řádu státu, který o vydání žádá, a právní řád dožadované strany pro takový trestný čin

¹² Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, § 393.

¹⁴ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů, § 179.

¹⁵ Euroskop.cz: Trest smrti nemá odstrašující účinek, tvrdí EU [citováno dne 11.5.2007]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/20327120/clanek-zpravodajstvi/trest-smrti-nema-odstrasujici-ucinek-tvrdi-eu/>.

trest smrti nestanoví nebo není obvykle vykonáván. Výjimkou je, že dožádaná strana bude považovat za dostačující ujištění, že trest smrti nebude vykonán.

Významným dokumentem v oblasti lidských práv je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950.¹⁶ Důležitým článkem v katalogu lidských práv Úmluvy je článek 2. upravující právo na život. Ten zní:

1. Právo každé osoby na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.
2. Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, která není víc než zcela nezbytná, při:
 - a) ochraně každé osoby proti nezákonnému násilí,
 - b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené,
 - c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.

Ustanovení v této podobě nepřiznává právo na život absolutně, nýbrž připouští výjimky, podle čl. 2 odst. 1 je to trest smrti uložený soudem. Toto platilo až do roku 1983, kdy byl přijat Protokol č. 6, přičemž zůstává možnost stanovit trest smrti pouze pro činy v době války, nebo v bezprostředním nebezpečí války. Absolutní zákaz trestu smrti za všech okolností přinesl až 13. protokol sjednaný v roce 2002.

Neméně důležitým dokumentem je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, který v článku 6. stanovuje, že každá lidská bytost má

právo na život. Toto právo je chráněno zákonem, nikdo nebude svévolně zbaven života. Hned v dalším odstavci však připouští možnost uplatnění trestu smrti, byť jen za nejtěžší trestné činy. Změnu přinesl až druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkající se zrušení trestu smrti přijatý a vyhlášený rezolucí Valného shromáždění z roku 1989. K jeho přijetí vedlo přesvědčení, že zrušení trestu smrti je žádoucí a veškerá opatření směřující ke zrušení trestu smrti by měla být považována za pokrok v požívání práva na život. Tento protokol zakazuje trest smrti absolutně.

VIII. ZÁVĚR

Můžeme konstatovat, že v podmínkách našeho státu se nikdo nemůže obávat, že by byl zbaven života jako trest za spáchané činy. V roce 1990 se tehdejší Československo zákazem trestu smrti distancovalo od předešlého období nesvobody a porušování lidských práv a sebevědomě se vydalo na cestu demokratického státu nejen vstupem do řady mezinárodních závazků, které předpokládají ochranu lidských práv.

Lidský život by měl mít hodnotu danou právě tím faktem že jde o lidský život, a ne proto jaký je tento lidský život, respektive jaký je jeho nositel a jak svůj život žije. Projevem tohoto přístupu je tlak vyspělých demokratických států na zrušení sankcí trestu smrti v zemích, kde se absolutní trest ještě uplatňuje, ale také řada mezinárodních úmluv, ve kterých se smluvní státy zavazují dodržovat zákaz trestu smrti. Závěrem bych chtěla jen dodat, že lidský život pro mne má nedozírnou hodnotu, která není dána skutky, které člověk činí, a doufám, že tento přístup se bude odrážet v legislativách stále většího počtu států.

¹⁶ ČSFR přistoupilo k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod 21. února 1991 v Madridu. Vyhlášena byla pod č. 209/1992 Sb.